

NEMZETI TÁRSALKODÓ

Februarius 21dik napján 1837.

NYELVTANULÁS.

Szükség végre a' nyelvtanulás az izlés nyíltetésére és több oldalúsítására. Voltaipe egykor azt mondá hogy minden módor jó; kivéve az unalmast *); én pedig ha szabad csekély szózatomat ily nagy ember szavaihoz illesztenem, azt mondom, hogy minden vélemény hasznos lehet, csak az intolerans vélemény nem. Az intolerans vélemény pedig többnyire a' tudatlanság szüleménye. Századokig lakolt ennek bennitő befolyása alatt a' francia litteratura, nevezetesen a' drámai költés. Midőn a' régi classica litteraturánál 's Aristoteles szépművi törvényeinél egyebet nem ismerő nyakas criticusok a' merészebben repülni szándékló Corneille szárnyait, a' Cidben megtörék, a' költői fellengősséget a' három egység, a' parókás convenientia bilincseikbe verék, 's a' természetel meghasonlatván, rhetori dagályt és piperét férkeztetének helyébe, Voltaipe az angol parnasz némely csúcsaira tett futó látogatásával kevésbé szélesb láthatárt nyere, de a' korán bészivutt 's a' nemzeti hiúsággal mintegy összeolvadt balvélemények nem engedék egészen kifej-

*) Tous les genres sont bons, hors le genre ennuyeux.

tödni elfoglaltsága hálóiából, és (gyakran parodiás fordításokra épített) critical az idegen litteraturák remekeiről olykor szánakodó mosolyra készítetik a' ma már szabadabb nézetű műértőt. A' korunkban bekapott nyelvtanulásnak 's' a' külső litteraturák lassanként terjedő ismeretének köszönheti most Franciaország az aesthetical eszmék szabadabb lélekzését. De valamint egy erőszakosan felgátolt víz, ha gátját elszakítja, a' védő partot is károosan elhordja magával, 's' csak idővel száll visszatermészeti árkába, így történt ez Franciaország political, így litterariai revolutiojával. Legköltőibb, de egyszersmind legakaratosb és legféktelenebb elméje, Hugo Victor a' tragica túlsát mintegy klastromi falak közé zárt Vestalíst cellájából kiszabadítván ugyan, de egyik túlságból a' másikba ugratva legottán prostituála 's' a' rutul megbántott Melpoménének valóban a' mythologiai istenségek minden kiváltságaival kell élnie, hogy becsületén ejtett csorbáját kiepülhesse.

A' hol és a' midőn csak egy litteratura létezne a' világon (akár szoros értelemben, akár csak a' népek elszigeteltsége miatt); akkor és azon litteratura nemzeténél a' critica, az aesthetica csupán hátul sántikáló lehet; cicerone, mely egy szépműcsarnok gyűjteményeinek szépségeit mütogatja és magyarázza. Mert

„des Lebens Mai blüht einmal und nicht wieder“ 's' a' litteraturának; legalább egyes ágainak egy aranykora, egy fényes dele van minden nemzetnél; hova többé soha sem emelkedik. *) De egy másikra nézve tanúságul szolgálnak a' megismert idegen nemzeti és nyelvi litteraturák, 's' itt a'

*) Ezen köz ugyan de sokaktól tagadott eszmét a' dolog természetéből mélyen vett erősségekkel bélehetne bizonyítani, de itt nincs hely reá.

critica már vezér csillagi, kalauzi szerepét ölt-
 het, még pedig nagy sikerrel, mivel befolyása
 nem csak az imitatorum pecusra, hanem az első
 rangulángszekre is kiterjed. Cicero t Demost-
 thenes selömiat egy rangu vetélkedő társat te-
 szik parallelába. s valyon Cicero lett volna-e
 azzá a' mi; Demosthenes és a' görög rhe-
 tori iskolák nélkül? Azonban, a' csak egy rend-
 beli litteraturai művekről elvont aestheticai sza-
 bályoknak szükségkép egy oldaliaknak, hiányo-
 soknak, félszegeknek kell lenni; az ezen úton i-
 domult aestheticusok fontos vonásokat ügyeletlen
 hagynak, nem lényegeseket fő és követésre méltó
 karakterekül állitnak elő, mint Platonak buz-
 göbb indulatu, mint helyes belátásu némely ta-
 nitványai mesterök görbe hátat philosophus je-
 gyének. Ezen hibák teszik alkalmatlanokká a' haj-
 dani görög rhetoricákat és poeticákat, hogy biz-
 tos kalauzokul szolgálhassanak; sőt nyommasztó
 és a' lángész fejlődését gátló befolyást is adának
 azoknak s vak követőknek, a' korábbi francia
 criticusoknak, mire a' példákat, nincs miért ismét-
 teljük. Lám egy Longinus mivel a' fellengős-
 ségröli fogatait nem csak a' Homeros hegye-
 ket és tengereket átlépdeső isteneiről vagy Zeus
 mennyrázó üstökéről voná-el, hanem az: „és lön
 világosság“ is szemébe ötlék, más tisztább és szé-
 lesb nézetekkel bír elődeiuel. Hát ma midőn a'
 miveltség minden fokán, a' climák minden kü-
 lönbféle befolyása alatt a' miveltség csaknem min-
 den fokán, a' polgári alkotmány minden nemei-
 nek ölében fejlett litteraturák a' criticus szemei
 előtt vannak; midőn egy felől a' Shakespear
 és Byron szobrai állanak előtte óriási nagyság-
 ban, más felől a' szerb népdalok, mint pipe-
 réllen pásztor leány természeti együgyűségben;

kit Izland kopár kőszikláival, Scotia ködei Ossiannal, India fűszerszámos de égető lége Sakontalával kínálnak; ki előtt a' keleti dagálytól 's vastagon kent. színektől szintúgy mint a' korábbi franczia költészet nyűgözött, száraz formáitól egyformán távul álló görög 's olasz remekök egy bájos tökély sugárait játszodtatják; ily időszakban ha az aestheticus a' lagfelsőbb, legjózanabb szabályokra nem tud emelkedni vagy szemei nem elég erősek a' felettből nagy világ elviselésére, vagy tudatlansága köpenyegébe takarózik, mint a' puellis már nem idoneus Horatius az erényébe. És mi a' kulcs ezen kincsekhez? A' nyelvtanulás, mivel szép litteraturai tárgyakban a' fordítás sokkal tökélylenebb surrogatum a' rozs vagy makk kávénál. Minden nemzet saját éltének vonásait nyelvén rakja le, 's a' helybeli színeket (akár segedelmére akár kisebbitésére szolgáljanak a' szép műbecsének) a' valódi és örökös aestheticai képektől és szépségektől külön választani nem csak érdekes és tanuságos, de a' critica céljának elérésére múlhatlanul szükséges is. De ezen külön választás fordításokban, hol az eredetinek számtalan sajátságai elvesznek, a' tolmácsoló nyelvből helyökbe sok mások elegyednek, hanem egészen lehetlen is, de rendkívül meg van nehezítve. Ha hát ízlésünket nem csak mivelni, hanem annak a' legválogatottabb élvezeteket is adni szándékunk, tanuljuk mind azon nyelveket, melyeknek litteraturái e' célunknak megfelelő kinézéssel biztatnak. Nevezetesen két litteratura létezik, melyeknek csökkenő becsé ne hogy cortes-bon sorsra jusson, már is alig tömjénezett szobraik vándáli kezekkel talapjaikról egészen ledöntessenek, méltán félhet a' jó ízlésnek minden akár ó, akár új előítéletektől ment barátja. Hazánkban

kivált, mivel a' latin a' köz és polgári életből, méltán számúzni kívánjuk és kezdettük is, félő, ne hogy a' német közmondásként, a' fordólével a' gyermeket is kiöntsük 's az egy oldalról méltán megtámadott nyelvnek érdeme iránt is, mi szerént az a' mivelődés egyik hatós eszköze, szemünket béhunyjuk. Kettőzteté ezen félelmet a' (nemzeti miveltségünkre oly nagy hatással kecsegtető) *Athenaeum* 5dik számában közlött cikkely is, a' régi nyelvtanulásról, miut a' melyben az ellen erősségek kedvezőleg kiemelvek, 's a' végtül előhozott békéltető ítélet is inkább az ellen félhez hajlónak látszik. Ez bár mi kevés mértékben legyen is így, az elmék mostani ingerelt állapotjában nagy befolyásu lehet, 's ennél fogva a' hécsűszott fallaciák felfedezése a' gyengébbekre nézve szükséges. *Tracy* úr beszédében a' régiségből beszívható visszás eszmék tekintetéből van ellenére a' régi nyelvek tanulásának. De van-e egy litteratura is, melynek ily forma szemre hanyást tenni nem lehetne? 'S valyon ha az egész 18dik század második felébeni francia litteraturára nézve hasonló szigoru ítéletet akarnánk hozni, nem bélyegezhetnők-e azt minden erkölcsiség alattomos és nyilvános felforgatása vádjával 's nem tilthatnák-e el ifjainkat a' francia nyelv tanulásától? Többet mondok: az emberiség legrégebbi litteraturai emlékében valásunk alap könyvében nem találhatunk-e számos helyeket, melyek egybe függésökből kivéve gyakran csak jelképző értelmöket fel nem fogva nem csak bévott szokásainkkal, eszméinkkel hanem a' józan erkölcsiség általános fogataival is ellenkezni látszanak? Hát ezért tiltott könyv legyen-e a' Biblia? Avvagy csak ne ajánltassék olvasása? Feleljenek erre a' biblia-társaságok, kik százezrenként osztogatják, ezen ezereket. mivelő,

vigasztaló, megnyújtató szent könyvet, melynek versei sokkal szorosban össze fonodvák miveltségünk gyökereivel, mint felületes vizsgálónak tetszenék. De Tracy úr tovább megy, 's a' régi litteraturának nem egyes helyeit, hanem a' görög és római nemzet polgári 's vallási szerkezetét tartja oly veszélyes forrásoknak, melyek hasztalan 's időkorunkhoz nem való képzetekkel töltik-el az ifiak fejét. Ha ez így van, úgy nem csak nyelvöket, hanem emlékezetöket, historiai, geographiai ismeretöket is töröljük-ki tanulmányink sorából, 's ha egy Brutus szobra St. Justot tud képezni, törjük össze azt, égezzük-el Plutarchust, sőt az újabbi litteraturának is minden régi kort tárgyazó munkáit a' hol csak Brutus neve előfordúl. Ezen új nemü vandalismus és iconoclastaság eszméje megvallom inkább illenék egy Tertullianus mint egy 19 századi philosophus szájába. De valóban egy St. Just, Couthon, Marat 's a' t. undokságait Brutusnak tulajdonítani, éppen annyi volna, mint azt mondani hogy a' „Cogite eos intrare“ nélkül egy Alba nem lett volna Alba, vagy az Auto da Fé-k nem kaptak volna áldozatot tüzeiknek. Aztán micsoda logica a' classica miveltség névetségessé tétele egy oly ember példája által ki a' Minos törvényeit akará felkerestetni? Avvagy régi nyelvek és litteraturák által mivelt embertől származhata-e ily javaslat? vagy inkább a' legvastagabb tudatlanság szüleménye vala az? Az athenaeumi czikkely tisztelt írója hideg vérrel teszi-fel azon esetet mi szerént némi: „varázslat által az egész régi litteratura megsemmisülne,“ 's diadalosan kérdi: „nem vergődhetnék-e többé az emberiség alapos tudományra, józan philosophiára, nemes ízlésre?“ Itt megfordíthatnám a' kérdést; valyon S. úr és más

minden művelt és gyengéd érzésű ember nem sajnálná-e, ha az emberiség egy egészen saját nemű, 's ezen jeles és soha többé úgy és azon formában egybe nem illeszthető vonásokkal bíró időszakának egyetlen egy emléke, az élet virágainak ezen bájosan össze fűzött bokrétája nyom nélkül kiveszne a' világból? De nem akarok oldalra csapni 's egyenesen a' S. úr értelmében megjegyzem, hogy az emberiség történeteinek akkori lett dolgai és a' már akkor kifejlett philosophiai, erkölcsi, tudományi elvek tudományaink tömegébe 's más litteraturákba is átmehetnek, sőt át is mentek, a' mint hogy jelen műveltségünknek sokkal nagyobb részét teszik azok, mint előhaladási magunk hittségében vélni hajlandók vagyunk; de a' régi litteraturák szépmivei, melyeknek tökélyei csak eredeti nyelvöken teljesen felfoghatók, mint valami tropicusus clima kényes virágai, semmi fordítás, semmi utánzás által más földre elmeceveszés veszélye nélkül át nem ültethetők. Saját szülőtte földökön pedig a' századok viharain keresztül, minden próbákon átmenve mint örök dicső remek, 's a' jó ízlésnek szilárd proba kövei állanak ma is szemeink előtt. Eredetök távulisága, azon környületeknek, melyek közt születtek, a' mostaniaktól különbözése, minden egyéb szemfényvesztő érdekből kivetkeztette, kivévén a' tiszta emberit, azokat, és sima márvány szobrokként állanak, aetheticai meztelenségökben. Igaz hogy „a' nagy szám arra nem szorúl;“ de a' minden oldali magas műveltség soha sem is leend a' nagy szám közös birtoka 's az „Athenaeum“ maga sem „a' nagy számnak“ van írva. Tanuljuk hát a' latin, tanuljuk a' görög nyelvet is, mert ha egy St. Just vérengzése igazolására egy Brutus fülhegygyel hallott nevét bitorlá; egy Pittnek, egy Canningnak

egy Montesquieu nek idomításában elégséges kárpotlása 's diadala van a' classicai nyelvek és litteraturák tanulásának.

Azzal hogy a' nyelvek tanulása szükségait kimutattam, egyszerűsmind hasznait is hóbizonyítottam hiszem, mivel a' két eszme bajosan különözhető; hátra van még tehát gyönyörűségei kijelelése. A' gyönyör, a' szépség eszméi inkább érzetek mint ész fogatok levén, definitiok, logikai és metaphysicai fejtegetések által, alig világosíthatók; mert a' szó érzést gerjeszt ugyan, 's az érzés viszont szóra fakaszt, de ily esetekben a' szó és érzés közt egészen más viszony van, mint a' milyenek a' logikai határozatok, 's az általok leírandó tárgyak közt kell létezni. Csak azt jegyzem meg, hogy minden emberi gyönyörnek egy emberi vágy, 's ennek egy emberi tehetség felel meg 's viszont emezek léte amazt mint következést méltán várhatja. A' nyelvek tanulásárai vágy oly közül tapasztalt jelenség, erre a' tehetség némely személyeknél oly kivált és nevezetesen azon korban, melyben az élet legártatlanabb örömei iránt legfogékonyabbak vagyunk oly szembetűnő, hogy a' vágy teljesüléséből, a' tehetség gyakorlásából származó gyönyört kétségbe nem hozhatjuk. Mindég örömmünk van benne, ha egy idegent, bár töröttül saját nyelvén szólíthatunk meg, sőt ezen öröm honfiainkra nézve oly kecsegtető vala, hogy azt anyai nyelvek hátra tolásával egy más közt is gyakorlák 's az idegen nyelvek zsarnoki uralkodása litteraturánkban 's felsőbb társaságainkban még igen is fris emlékezetünkben él. Azonban a' vissza élés ne ártson az élésnek, 's az emberi élet úgy is szűkön mént. örömei sorából ne rekeszszük ki illő korlátolás feltétele alatt ezen nemét is a' szellemi gyönyöröknek. Nem annyira beszédi mint litteraturai 's olvasási tekintetben kivá-

nom ezen a' nyelv tudás némi vonszóbb olda-
 lait észre vétetni. Emlékeztetem az olvasót arra
 a' mit értekezésem elején (N. T. 6dik szám)
 a' nemzeti karakternek , szokásoknak 's a' t. a'
 nyelv idomításárai befolyásánól mondok. Ezen
 befolyás bélyegei a' nyelven csak nem kitörül-
 hetlenül megmaradván oly panorámává teszik azt
 melynél fogva a' nemzetnek saját litteraturája
 biztosabb ismertetőjévé válik , minden utazási
 vagy népleírásoknál. Ha előmbe adatnék válasz-
 tásul hogy egy nemzet nyelvét 's litteraturáját
 alaposan 's kiterjedten ismerjem , vagy nyelve tu-
 dása , és jól tudása nélkül közte utazhassam , té-
 továzás nélkül az elsőt választanám , 's ismere-
 tem azon nemzetről minden bizonytal teljesebb és
 biztosabb lenne miot számtalan pározsák mód-
 ra utazóé. Lássunk némely példákat. Elsöbben is
 a' nyelv szerkezetét felvéve azt vélné az ember
 hogy mesterségesb , bonyolodtabb alkatu nyelvek
 nagyobb , fentebb miveltségü nemzetre is müt-
 tatnak. De ez csak bizonyos fokig és a' legaljabb
 állapotban maradt nyelvekkel 's nemzetekkel egy-
 be hasonlítva igaz. Midön valahol a' nyelv töké-
 letesülni , felsöbbsz eszmék , fogatok , képzetek , gon-
 dolatok , okoskodások kifejezésére alkalmaztatni
 kezd , úgy megörvendenek az emberek a' meg-
 lepő tökélyü eszközzö , hogy mint egy gyermek
 kedvencz hábját , vagy egy szeretö anyja első szü-
 löttét szüntelen nyalja , mosdatja , öltözteti , pipe-
 rézi , úgy ök is nyelveket untalan faragni , czi-
 czomázni , mesterkéloi meg nem szünnek. De ez
 csak látszatos tökély , mert a' tárgyak egymáshozvi vi-
 szonyainak , a' fogatok és eszmék különbséje ár-
 nyéklatainak szorosb és pontosb kifejezésére sem-
 mit sem nagyon keveset használ. A' bámuló
 grammaticai alkotásu sanscrit tizenhat
 ajtésével , 's ki tudja hány számjával , időjeivel

's a' t. nem alkalmasb a' legkényesb philosophiai tárgyak kifejtésére, mint a' nagy egyszerűségü alig hajtogatható angol nyelv, és a' görögnek a' művszók alkotásairai nagy könnyüségé, nem mesterséges szerkezetén; hanem szavai 's szótörzsökei, erőltetlen össze rakathatásán alapúl: — Valamint a' pajkos magyar tánczolni tanítá paripáját; 's csak későbbre jöve a' fontoló 's egyenesen célra siető angol azon egyszerű ötletre hogy a' lónak csak futnia 's húzni kell, így történt ez a' nyelvekkel is, melyek egyszerűsítésöknél fogvá a' gondolatoknak talán kevésbé csinos és pompás, de sokkal kényelmeseb és a' szabad mozgást nem annyira gátló öltözeteivé válnának. Így caeteris paribus egy nyelv mesterségesb és bajosb alkotása korábbi 's gyermekességéből nem egészen kifejlett nemzetre mutat. A' basque nyelve tiszszerte mesterségesb szerkezettü a' nála litteraturai 's társasági tekintetben oly sokkal előbb haladt francziáénál, 's némi dél-amerikai félvadak büszkén tekinthetnek minden európai nyelvre, még a' szlávot és magyart sem vévén-ki. De lássuk más oldalról is a' dolgot. Az olasz nyelv csengő szótagai müzikai fület, lágy hajlékonysága finom érzékiséget; hosszan kikerekített periodusai, beszéd szeretést de olázkodó céllal 's a' meggyőzés reményével párosodtat árulnak-el. A' franczia nyelv épenséges meghatározott volta mathematicai főkre mutat; rövid periodusai könnyed szóváltást és gondolat cserét engednek, mi mivel tarsalkodásu népet bélyegez; a' nyelv szigoru határozottsága a' kész akarva ejtett kétértelmüéseket élesben kitünteti 's a' játssi elmésségre ad alkalmat, 's imé mindezen vonásokat megfelelőleg feltaláljuk a' franczia nemzeti karakterben is. Az angol nyelvnek más nyelvek zsákmányaiából össze gyüjtött kincse, a' nem-

zetnek minden világ-részeiből felhalmozott gazdagságát képzí; a' szavak rövidsége sőt naponkénti rövidülése festi azon célra legrövidebb úton siető férfiakat, kiket nemesített lovaik nem tudnak elég gyorsan repíteni, hanem a' gőz vilám erejével akarnak tért és időt semmisíteni; kiknek a' Vasco de Gama halhatlanító út igen hosszas kerülés, és a' kik Suezen vagy Arabia közepén keresztül kívánnak Indiájokba utat törni. Az angol nyelv egyszerű szerkezete és sima de még is férfias ereje, miveik hasonló minőségeit tükrözi, és változott kimondásuknak meg nem felelő avult írásmódjok azon helytállás és haladás közti éles ellenetet festi mely polgári és társasági életökben nem kevésbé szemhetendő. A' németnek zordonul kezdődő 's sziszegve vagy hördögve elhaló szavai nagy lármával kezdett 's bádgyadtan félbe hagyott vállalatokhoz hasonlítanak; a' nyelv határozottság 's határozatlanság közt ingó alkotmánya habozó, óvakodó, tétovázó karaktert képez és gazdag hajlékonysága eszmékkel gazdag 's ezekben élő, ezekkel játszódozó népet tüntet előnkbe. Honi nyelvünkről is szollanék, de itt Scylla és Charybdis közt elevezni bajos, azért másokra bízom elveim alkalmazását. Még ezek csak a' nyelvek grammaticájából vett karakter vonások és már is temérdek észrevételre, következtetésre adnak alkalmat; hátha még a' nyelveknek szinesb oldalait, a' metáforákat, a' szók képlegi jelentését, az úgy nevezett idiotismusokat, az egy vagy más eszmét tárgyazó számossb synonimákat, a' nyelv sajátjává vált kimondásokat 's a' t. 's a' t. vesszük-fel, mekkora mező nyílik az arathatásra, mely gazdagon ömlenek a' képek, a' bélyegző vonások előnkbe, midőn minden nyelvi sajátság egy lett dolgon alapúl, 's a' nemzetnek egész historiája, egész tár-

sasági 's polgári léte bélyegeit hagyá rajta. Ezeknek kifejtése hosszasan ragadna-el, mintsem a' kegyes olvasó kifogyott türelme csak belé is kezdenünk engedné; azért

Claudite jam rivos pueri, sat prata bibere.

Brassai Sámuel.

M A N T E L I.

Párizsból, közelebbről elmúlt januarius 14dik napjáról írják: „Ez előtt néhány napokkal hala-meg itt különös halál nemével egy férfi, ki élete módja által mintegy mythologiai személyé vált volt, 's kiről egy falka-legenda keleszájra szájra. Mantelinek hitták, születésére nézve magyar volt, 's mi után gyalog sok országokat bejárt, ide jött ez előtt több mint 50 esztendővel. Azt beszéllik, hogy Maroccóban úgy élt mint rabszolga, 's e' beszéd talán nem éppen alaptalan, mert ő beszélt a' mogrebi arab dialectuson 's az erősítgette néha, hogy a' császár (Napoleon) uralkodása alatt ő megkínáltatott azon nyelv professorságával: De akarmint volt is e' dolog, elég az, hogy ő ide jött, magát sokféle tanulmányinak szentelni. Különbféle ismeretei által könnyen megszerezhetné volna élelmét; de idejéből lehetőségig legkevesebbet akart feláldozni, arra határozta-el tehát magát, hogy szükségait a' legelkerülhetetlenebbre korlátolja, 's e' feltételét oly keménységgel teljesítette, melyre kevés ember képes, 's mely őtet oly élet módra vezérelte, hogy az neki itt néminemű hirt szerzett. Eleinte kerti házában lakott; melyet nekie egy jó lélek engedett által; az után valami ház lépcsőzete alatt,

mig végre **Cambacérés** a' levéltárban neki egy kis szobát adatott, melyet később az Arsenal épület egyik szobájával cserélt fel. Hetenként rendszerént egy óráig tanított görög nyelvet, miért harmadfél frankot fizettetett magának, 's ennyi élelmére elegendő volt. Azt mondják, néha nyers ptyókával édegelt; mikor én őtet ismertem, akkor kenyérből állott eledele, melyet a' restaurateuröknél darabokban vett, melyek tudniillik azoknak vendégeiktől maradtak fenn; hétfőn egész hétre bé szokta holmijét vásárolni, 's ekkor őtet jó reggel fapapucsában, ócska katona köpenyegben, 's egy átalvetővel; melyben kenyér darabjait haza viddegelé, lehete látni. Máskor csak nem mindég szobájában tartózkodott. Háztartásánál valami szomorítóbbat alig gondolhatni. Asztala néhány deszkadarabokból állott, melyek két fabakra voltak téve, annak megette üdögelt a' szegletben **Manteli**, egy roskadozó karszékben, melyet a' legenda szerint **Cambacérés** adott neki, 's mely egykor a' (Napoleon) császáré volt volna. E' széken töltötte el egész életében napját, éjét; előtte sinóron egy kis lámpa függött, 's mellette egy olajos korsó állott, melyből amazt táplálgatta; asztala alatt egy hordócska volt látható, megtöltve ronggyal és szénával, melyben tartotta lábait, hogy néminemüképpen véde legyen a' hidegtől, mert tüze soha sem volt, ámbar öltözte nem igen tarthatta őtet melegen; az ócska sűrke katona köpenyegből, hasonló nadrágból állott, ing és lábravaló nélkül. Hosszu szakállat viselt, feje kopasz volt. Mellette deszkákon néhány száz darab könyv hevert; egyebet szobájában nem lehetett látni, sem ágyat, sem széket; nem is birt egyébbel — a' ki meglátogatta, leülhetett az ablakra. — **Manteli** szakadatlanul tanult. — Mikor elfáradt, szűnyókált karszéké-

hén, 's mihelyt félébredett, azonnal felfrisítette lámpáját 's kezébe vette könyvét. Azt beszéltte, égykor az vala terve, hogy megírja minden tudományok encyklopædiáját, de nem sokára lemondott róla. Ő nem tanít 's nem ír semmit, mert azt vette észre, az emberek többnyire csak azért tanulnak, hogy ismét tanítsanak, mintha a tudomány valami olyas öröklött nyavalya volna, melyet másokba kellene oltani, hogy az ember maga attól megmenekedjék, a' helyett, hogy azt oly valóságos birtoknak tekintnék, melyért az ember maga magán gyönyörködhetik. Beszélgéteése okos volt, a' nélkül mindazonáltal, hogy abban valami feltűnő lett volna; nem láttatott beszédében sem új ideákat, sem resultatumokat tanulmányiból, 's belőle teljességgel nem lehetett azt következtetni, hogy valamely gondolatot különösen követett, vagy a' tudományok valamelyik különös ágához enthusiasmmussal ragaszkodott volna. Értett 's beszélt sok nyelveken 's látogatójával mindég azoknak nyelveiken szokott szólni. Különös eszközökkel élt hogy a' különböző nyelvekeni beszéllésben magát gyakorolja; régen példának okáért angol könyveket olvasott, a' nélkül hogy a' kimondáshoz értett volna; de mivel azt megakarta tanulni, feltette magában Angliába menni, 's egy guitárt szerzett magának, hogy útazásában azzal benyerét megszerezze. De az Angliával folytatott háboru mind tovább tovább halasztatá vele tervét míg a' szövetségesek ide jövének, minek alkalmatosságával egy angol lovas ezred az Elyzém mezőn tanyázék. Manteli biztosságot vállalt a' katonáknál, 's így módot talált hogy a' velek beszéllgetés által megtanulja kimondani a' szavakat. Ugy látszott, a' mathesis és napkeleti nyelvek kedvelt tanulmányai valának. Maga szokott magának vizet hordani a' Sei-

ne folyóból 's a' végett ez előtt néhány napokkal annak partjára mené; némely vízfordók látat őtet a' folyóhoz leszállani, 's mivel vissza nem jöve, utána tekintének: egyik korszót tele találák vízzel, az akkor nagyon áradozott folyó partján, a' második korszót 's birtokosa elválnak tünve. Manteli kétségkívül midőn korszóját huzná fel a' vízből elsiklott, 's a' mély 's sebes folyó elragadta magával. — Barátságos 's jó szívű volt, de nem mindent büszkeség nélkül, melytől rongyai alatt nem keresett volna az ember. Némely ismerősei öszveesküvének egykor öltözete elváln, 's rá beszéltek őtet, hogy a' S e i n e f e r d ő k egyikében ferednék meg; míg ő a' ferdő kádban úle; amazok vízbe hányák rongyait, 's egy egész új öltözetet hagyának a' helyett ott. Ekkor kénytelen vala ugyan azt magára öltetni; de sikerét ismét egy jócska katoná köpenyeget szerezni, 's az új köntös darabokat eladni, hogy a' pénzt vissza adja ismerőseinek. Nyomorult kinézése gyakran támasztott, hogy a' köntösöket lopta volna, 's rendőrséghez vitetett; hol elbeszéllet történetének természetesen senki sem akart hitelt adni. Irt tehát egy catholicus, egy protestans paphoz, és egy rabbihoz, hogy meglássa, melyik jöendő közülök leghamarább szabadítására. A' protestans pap eljöve 's kimenté őtet a' praefectura körmei közül. Semmivel nem lehet őtet úgy öszve hasonlítani mint egy Fakirral vagy Sangassival; csak hogy az ő fanatismusának tárgya a' tudomány volt 's nem vallás; mint azok úgy ő is hasztalanul kínzá testét, 's gyümölcsstermés nélkül áldozá fel magát. Semmi sem láttatott benne feltünő talentumokat, de gondolóra kell venniünk, hogy ily állhatatosság 's ily nagy áldozat nem valának valamely kivihető célra irányozva; ha Manteli tudományérti szomjuzásában magát

korlátolja, 's életmódja által csak nem minden emberekkeli érintkezéstől el nem szakasztja vala, kétségkívül nagy érdemeket szerezhett volna, de elvesztegeté életét a' miatti felette nagy buzgólkodásból, hogy idejét el ne vesztégesse. Nagyon hiányosan volt ismeretes az új munkákkal, de nem is birt elegendő eszközökkel azok megszerzésére; nem öröme ment könyvtárakba; mint-hogy öltözete ott szembetűnővé tette, 's kedvetlenségeket okozott nékie, 's tudósokkal csak történetesen jött érintkezésbe. Egy ilyen életben még is valami megható van; hibáji oly neműek voltak, melyeknek kevés követője leendő, 's jó tulajdonságai éles ellenkezetben vannak avval, mire ily vagyonszomjúzó 's kérékedény időszakban igen is gyakran kell figyelmeznünk a' tudományos világban.

Ennyiből áll tudósítása **M a n t e l i** vagy **M ó n t e l i** egyik párizsi ismertetőjének, aki ötet, mint az olvasó szavaiból észrevehető, személyesen is ismerte. Ha valóságon alapúl az az állítás, mi tán nincs miért kételkednünk, hogy **M a n t e l i** egykor **C a m b a c é r e s** kegyelméből kapta lakot, úgy az ő nevének legfőbb körökben is ismeretesnek kellett lennie; mert közönségesen tudva van, miképpen **C a m b a c é r e s** (született 1753-ban, megholt 1824ben), ez a' nagy hírű 's érdemű törvénytudó, már a' franczia Directorium idejében igazságministere, később **N a p o l e o n n a l** együtt a' franczia republicának consula volt, 's **N a p o l e o n** császár alatt parmai herczegsége emeltetett, 's birodalmi fő cancellariusságot viselt. De van Párizsból Manteliről egy más tudósítás is, melyet Társalkodónk jövő számában fogunk röviden közleni.